

lu. (Ovde treba izdvojiti dve vrste odnosa: odnos pisca prema smrti i odnos junaka prema istoj kategoriji. Pisac se postavlja impresionalno i distancirano, on se ne identifikuje; dakle, njegov odnos je pre svega objektivne prirode, dok se junaci kao književni likovi prema istoj odnose subjektivno, ponekad, čak, i hiperemotivno.)

Adamović svoj ironični stav, koji se često preliva u sarkazam, i eksplicitno iskazuje: »Takve iznenađne odlaske treba pravoriti, odmah, u komediju. Smrt treba pošteno izajebavati. Komično je ovde blag humoristički fon i zato ga pisac pojačava, naturalizuje i dodaje mu primese trivijalnog, tako da se u krajnjoj konsekvenci konstituiše kao sarkastično. Evidentna je, dakle, inovacija u odnosima prema klišeiziranom ustrojstvu sveta, prema sakralnom, jer se književnim tretmanom smrt, u kontinuitetu književnih pojava i određenja, s izuzecima, tumačila kao sakralno. Adamović ruši barijere, demistifikuje sakralno svodeći ga na nivo profanog i banalnog. Negirajući sakralno u ukupnom poretku vrednosti, pisac ne pošteduje ni ono realno, svakodnevno, nego ga razgoličuje i naturalizuje, svodeći ga na nivo tragikomičnog. Tako originalan prilaz oveštanim pojavama i postupak ironije, pored ostalog, pruža mogućnost raznovrsnog tumačenja, bez obzira da li prihvatamo ili odbijamo takvu koncepciju proznog sveta.

Fabularno raznovrsna i heterogena, sastavljena od sedam proznih celina autonomno realizovanih, od kojih svaka nosi pečat završenosti i celovitosti proznog iskaza, ova knjiga, i pored toga, predstavlja homogenu sintezu prozne građe. Izostavljanjem jedinstvene i kompaktne fabule, kao i uvođenjem novih likova i situacija, čime se odlikuju sve priče, bez izuzetka, knjiga je ipak realizovana kao kompoziciona celina u kojoj su delovi povezani značenjskim, tematskim i motivskim agensima. Adamović je napravio svojevrsnu proznu strukturu uvođenjem kategorije smrti, koja dominira u svim novelama, a na nivou celine predstavlja univerzalni kompozicioni i tematski princip jedinstva. Gledajući u tome svetlu, naslov SVI UMIRU dobija svoju opravdanost, ali se ne iscrpljuje samo ovim tumačenjem. Njegova višeznačnost odraz je složenosti proznog tkiva.

Kao što je već konstatovano, centralna kategorija ove knjige je SMRT, kao filofska, egzistencijalna i ontološka komponenta prema kojoj se sve određuje u kvalitativnoj hijerarhiji. Ona određuje i determiniše, ali se i sama, što naročito treba naglasiti, modifikuje u zavisnosti od prirode odnosa čija je ona dominantna, ali ne i apsolutno autonomna premisa. Naime, pored smrti kao osnovne kategorije, Adamović uvodi još tri, po gnoseološkom određenju izdiferencirane kategorije: STRAH, EROS, TAJNU, i pravi trijadu odnosa: STRAH — SMRT; EROS — SMRT; TAJNA — SMRT.

STRAH je za Adamovića više gnoseološki nego egzistencijalni problem. On je izazvan, on je, dakle, reakcija na smrt koja, u krajnjoj konsekvenci, predstavlja njegovu negaciju. Takav problem straha pisac postavlja u prozi TATA KOLAC, gde pravi zamku uvođenjem sistema: teza — antiteza — sinteza, u kojem u kvalitativnom smislu odgovara odnos: strah — smrt — hrabrost. Hrabrost, dakle, ima funkciju sinteze i prevazilaženja antagonizma dve prethodne premise, ali se ona ne ostvaruje kao takva, pre svega zato što je pisac postavlja na lažnu, prividnu osnovu i tako je automatski isključuje iz lanca uzročnih odnosa. Ni ovde Adamović ne odustaje od ironije, naprotiv, uvođenjem ozbiljne problematike u iskarikirani i trivijalni siže postiže njene krajnje efekte.

I, uopšte, teško je odrediti osnovni fon ove knjige koja se kreće u skali: komično (kao zdravi humor), tragično i tragikomično, kao nijansa prethodne dve komponente. Osjećanja nisu uvek izdiferencirana, ponekad se realizuju u antagonizmu, ali se često i prepliću zbog svoje sinkretičnosti, i imaju značenja u zavisnosti od sižejnih elemenata strukture u okviru koje se variraju.

EROS se kod Adamovića javlja kao ambivalentan pojam koji u sebi distingvira dva značenja: eros kao nagon i dinamički agens (u čemu se ispoljava njegova aktivistička priroda) u kojem se otevljuje ljudska priroda; i erotika kao površinska manifestacija, kao maska autentičnog erosa. Ona je ovde data u karikiranim i lascivnim tonovima kao blud i razvrat, dakle, kao manifestacija niskih, animalnih nagona. Značaj erosa je mnogo delikatniji, zapravo, ontološki, jer se on pojavljuje kao princip vitaliteta i u kauzalnoj vezi sa smrću ima funkciju katalizatora. I pored svog povratnog dejstva, smrt je determinisana erosom i kao takva degradirana. Naime, ne priznavanje njenog apsoluta neminovno dovodi degradaciji. U noveli KOD DEBELE ROSIJE, eros poprma odlike fatumskog, uzima ekstremnu tačku samonegacije, a time poništava i svoj osnovni princip vitaliteta. Tako se prekida dijalektički krug, a rezon ustupa mesto apsurd, koji u perspektivi savremenih književnih kretanja sve više ističe svoju dominaciju.

Četvrta fundamentalna kategorija, značajna naročito u domenu psihološkog, je TAJNA koja se inauguriše kao preduslov za ostvarenje integriteta bića. Ona ni u kom slučaju ne predstavlja površni naivni egzizam, nego spada isključivo u sferu individualnog. Odnos: tajna — smrt, pisac proicira u odnos: biće — oblik, valorizujući tako njihov međusobni odnos. To se ovde i eksplicitno potvrđuje: »...poslije toliko sati, poslije toliko godina, vijekova, trenu čovjekove nemoći, da prećuti, užasa kristalnog is-

povijedanja, odavanja svake tajne, poslije čega, redovno, ne ostane ništa od bića do oblik« (CRNI PETAR). Odavanje tajne istovremeno predstavlja i njenu negaciju. Ona je u suštini čovekovog bića i integralni element njegove prave prirode. Crni Petar u istoimenoj noveli to potvrđuje, nudeći čak identifikaciju pojma tajne i pojma čoveka: »— pa ja sam, o, sveta prirodno, još čovek, pa ja imam još TAJNU«.

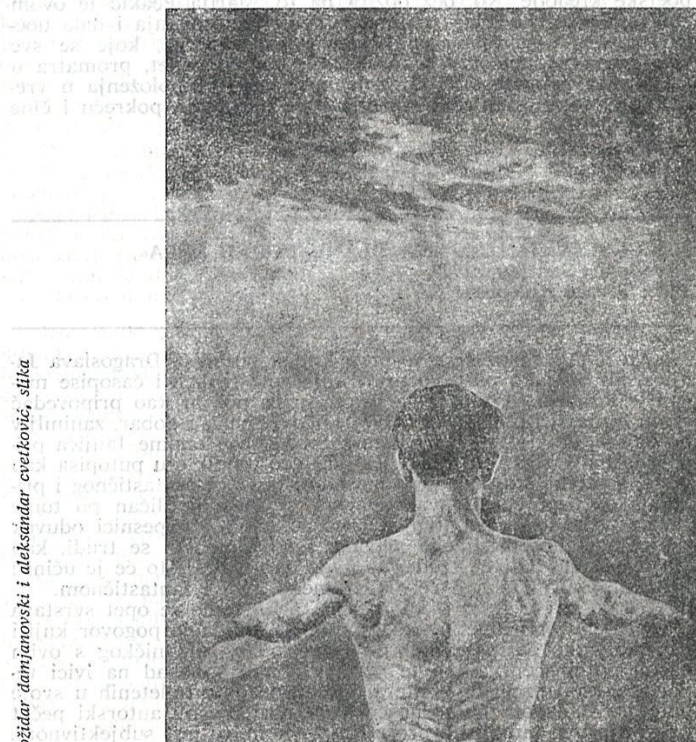
U analizi interodnosa pomenute trijade takođe se nameće kao problem kauzalitet: tajna — strah. Iz straha da ne odaju tajnu, i time izgube svoj ego i razgolite biće, Adamovićevi junaci se povlače iz međusobnog kontakta i komunikacije, iz dijaloga, u sopstveni introvertni svet, u sopstvenu ljušturu, grade svoj iskrivljeni svet i propadaju kao vlastite žrtve. Upravo, u nemogućnosti da se ostvari, makar i privremeni kontakt, treba tražiti klicu nesporezuma, nesnalaženja i duboke tragičnosti kojima se odlikuju, svi do jednog, Adamovićevi junaci: »Pričati u sebi, sa sobom, to je najsretniji čovjekov dijalog. Kad pričaju dva čovjeka, to su dva monologa. Kad pričaš sa sobom, u sebi, eeeee, to je već pravi dijalog. Tada razgovaraju dva potpuno nepoznata čovjeka« (PUŠKA U AUTOBUSU).

Jakov Jurišić: »KRITIČKI ZAREZ«,
»Veselin Masleša«, Sarajevo, 1979.
Piše: Dragoljub Jeknić

Šezdesetak književnih ostvarenja jugoslovenskih pisaca Jakov Jurišić je pokušavao da sagleda koliko je god to bilo moguće u čistoti, u prvotnosti njihovog objavljivanja. Ipak je to njegovo sagledavanje, ta već sama njegova komunikacija s razmatranim djelima kritički metod, tvorenje koje bi htjelo da nadrastra tvorevine koje se razmatraju, ma koliko se Jurišić, i u predgovoru, trudio da njegove recenzije to ne budu, da budu do sluh, otvaranje razmatranih struktura. U tom smislu, mada se Jurišić buni protiv svih metoda koji prigušuju književno djelo, njegov kritički zarez posjeduje iskustvo mnogih metoda: analitičke, sintetičke, interpretativne i drugih. Time se potvrđuje činjenica da se djelo, razumije se i kritički tekst, javlja u kontinuitetu, ne u nekoj totalnoj oslobođenosti sebe, jer takvih pokreta možda ima samo u teorijskim vizijama.

Jurišić svojim kritikama nastoji da obuhvati suštinu književnog djela, da označi ram u kojem ono, po njemu, stoji. On ne stavlja tačku na kraju teksta koji ispisuje, njegove kritike hoće i nastoje da budu nedovršene, po tome nastojanju mogu se shvatiti kao početna spona koja treba da postane put nalaženja pjesnika/prozaiste i čitaoca. Jurišić je tu, dakle, neka vrsta posrednika, onaj koji je pročitao tek objavljeno književno djelo i upućuje sada na njegovo postojanje u književnoj stvarnosti, u književnom i javnom životu, ne registrujući, ipak, time samo činjenicu postojanja djela, već i njegovu nadu da postoji ne samo kao izvjesni književni oblik/forma, već i estetski i smisaono.

Skroman po opsegu teksta koji ispisuje, specifičan po tom zarezu koji sugerise nedovršenost, poziv čitaocu za domišljanje, Jurišić svoj kritičarski ram skromnosti ipak nastoji da ispuni

božidar džamijanski i aleksandar cvetković, slika

opažanjem o djelima koja razmatra. On analizira, vrednuje, ocjenjuje. Za neka djela kaže da su izvanprosječna, za druga da su značajna, za neka da su neostvarena. U nekim slučajevima otvoreno poziva i buduće antologičare da pripaze na pjesme koje on imenuje kao antologijske. U tome se krije činjenica pobune njegovih tekstova. Naime, tekstovi se bune protiv njegove uvodne riječi/teze da poeziju treba lišiti svih pomoćnih kritičarskih metoda i nadrastranja. Njegovi tekstovi sami u tome ne uspijevaju, čak djeluju i dovršeno, bez zarez, uvijek kad su takvi.

Važnije je, međutim, da je Jurišić u većini slučajeva u pravu kao ocjenjivač umjetničkog značaja i vrijednosti razmatranih djela. Tako su tekstovi o Daviču, Tadijanoviću, Krklecu, Raičkoviću, Pupačiću, Zajou, Vuletiću i još nekim pjesnicima dobar primjer kako se na malom prostoru mogu reći dosta važne stvari ne samo u konkretnom pjesničkom ostvarenju, već i čitavom opusu pojedinog pjesnika. U tim tekstovima Jurišić je jezgrovit, smisaon, pronikaon je u suštinu pjesničkog kazivanja konkretnog pjesnika, tu suštinu umije lapidarno da predoči, riječima jednostavnim ali sigurnim u smisao svoga svjedočenja. Nekada su to same pjesničke riječi, čak i prejake u svom zanosu da budu upečatljive, kao, recimo, ove koje tvore početnu rečenicu u osvrtu na pjevanje i pjesničko mišljenje Radovana Pavlovskog: »Dajući se sav pjesmi, doslovno robujući njenim krvožednim zakonima, Radovan Pavlovski treperi...«

Drugi dio Jurišićevih prikaza pjesničkih knjiga, kada je riječ o mladim stvarateljima, mali je po tome što razmatra male poezije, male poetske ostvarenosti, što na njih troši riječi i konstatacije koje su u odnosu na ono što te poezije stvarno jesu predimenzionirane, neadekvatne.

I kada u posebnom poglavlju knjige govori o proznim ostvarenjima, Jurišić je samo fragmentaran. On ispisuje tek neke od najopštijih oznaka djela, ponavlja se i, opet, neka sasvim skromna prozna ostvarenja proglašava lišenim tradicionalističkih natruha, tradicionalističkog osjećaja svijeta i stvarnosti i sl. Kao da je moguće stvoriti svijet bez prethodnih svjetova, novu stvarnost bez bivših stvarnosti, novu bajku bez ranijih bajki.

To su trenuci Jurišićevog klonača kritičarskog, povlađivanja vanknjževnim relacijama. Jurišiću, inače, nije svojstvena kritičarska zajedljivost, on piše čak i odveć dobronamjerno, pa ipak, njegova najbolja kritičarska inspiracija bile su one knjige i oni opisi koji su se potvrdili i koji se potvrđuju kao stvaralački dometi, knjige i pjesnički opisi Daviča, Tadijanovića, Raičkovića i dalje, do Šimovića, Ladina, Slamniga, Jovana Pavlovskog, Zorana M. Jovanovića, Mubere Pašić i možda još nekoga autora s daljih stranica Jurišićeve knjige recenzija.

DR BOŠKO PROKIĆ: »UVOD U SOCIOLOGIJU MEDICINE«

»Savremena administracija«, Beograd, 1979.
Piše: Zivojin Nikolić

Stalni razvoj marksizma i njegovo prožimanje svih nauka, a naročito društvenih, od posebnog je značaja za razvoj marksističke sociologije i njenih posebnih grana koje se neposredno posvećuju izučavanju osobnih, specifičnih i u isto vreme složenih društvenih pojava, čime se sve više grana opšta sociologija i tako dublje ulazi i u mnoge fenomene naše samoupravne društvene stvarnosti. Tako se oni neposrednije izučavaju, tumače, usmeravaju i podstiče razvoj onih koji su bitni za humanizaciju određenih društvenih pojava i delova društvene stvarnosti, a pre svega za humanizaciju samog čoveka, koji baš u ovim naukama sve više postaje »koren svega«. Razumljivo je što ističemo da su u tom smislu od posebnog značaja i sam razvoj i primena marksističke sociologije i svih njenih posebnih grana, od kojih se neke upravo sada razvijaju i konstituišu kao nauke. Izvesno je da ovdje može, pre svega, da se istakne stvaranje osnova za konstituisanje, na primer, sociologije samoupravljanja kao posebne grane sociologije, sociologije slobodno udruženog rada, ali isto tako i jedne posebne grane koja će obuhvatiti »sociološko (naučno) istraživanje zdravstvene zaštite kao specifične društvene pojave...« Reč je o *sociologiji medicine*, i to, pre svega, o njenom konstituisanju i razvoju u nas, u našim osobenim i u isti mah složenim samoupravnim uslovima i odnosima, i u oblicima jednog novog života koji se sve više razvija i konstituiše da bi bio zdraviji, čovečniji, ljudskiji i slobodniji, u Marksovom smislu reči.

Autor ove jedinstvene knjige i složene studije, dr Boško Prokić, izabrao je, bolje reći odredio sebi s naučnog i marksističkog

gledišta dijalektički složen put otkrivanja, istraživanja i stvaranja istina i načela na kojima se mora zasnivati sociologija medicine, u prvom redu u našem društvu, a pre svega kao posebna i vrlo značajna grana opšte sociologije.

Da bi do toga došao, smatramo da je autor s pravom prvu glavu knjige posvetio nastanku posebnih sociologija, pri čemu je najpre pošao od objašnjenja nekih bitnih karakteristika savremene sociologije. Zatim je razmotrio podelu socioloških nauka, nastanak i razvoj posebnih sociologija, s posebnim osvrtom na pojavu sociologije medicine i na uslove i uzroke njenog nastanka u svetu i u nas.

U drugoj glavi knjige, koja je opravdano obimnija od uvodnog dela, autor razmatra sociološka, empirijska i teorijska istraživanja u medicini, posebno u građanskom, a zatim u socijalističkom društvu. Ovaj deo, pored naučnog značaja, može se reći da ima i značaj istorijske argumentacije, koja svedoči o nastajanju nove i veoma složene grane sociologije u uslovima dinamičnog razvoja ljudskog društva u celini, a posebno socijalističkog društva i njegovih, na marksizmu zasnovanih, naučnih saznanja, teorijskog tumačenja i praktičnog, odnosno revolucionarnog menjanja sveta, pri čemu moć nauke ima posebnu ulogu u toj čovekovoj težnji ka oslobođenju njegovog rada i stvaranju »zdravog« i humanog života i »zdravog« i humanog društva. U ovoj glavi su od posebnog interesa za čitaoca odjelci koji se odnose na stanje sociologije medicine početkom druge polovine našeg veka i, naročito, na osnovne probleme napretka savremene sociologije medicine.

Središnja tematika knjige, kojoj je autor uvek dosledan i određen u izrazu i stavovima, odnosi se na složen problem određivanja predmeta i metoda socijalne medicine, što je, uostalom, značajno za svaku nauku u nastajanju i razvijanju, njenoj primeni u marksističkom i dijalektičkom usmeravanju njenog razvoja, a pre svega na osnovu same prakse i određenih društvenih odnosa i uslova. Ovdje autor određuje predmet sociologije medicine, ali istovremeno ukazuje i na teškoće koje pri tom nastaju. Dve su teme od posebnog značaja: ona u kojoj dr Boško Prokić ukazuje na određivanje predmeta sociologije medicine u građanskom i, s druge strane, u socijalističkom društvu, a posebno u našem. U tom smislu značajna je odredba koju autor daje u pojmu sociologije medicine: »U socijalističkom društvu, a posebno u našem samoupravnom, znatan deo aktivnosti sociologije medicine treba da bude usmeren na ispitivanje i uređivanje društvenih odnosa koji se ukazuju u procesu zdravstvene zaštite. U nas je pretežan deo uređivanja društvenih odnosa u zdravstvu stvar samoupravnog dogovaranja i sporazumevanja samih učesnika u zdravstvenoj zaštiti, što se mora odraziti i na zasnivanje i određivanje ciljeva sociologije medicine.«

Četvrta glava ove knjige po mnogo čemu pionirske u nas posvećena je razmatranju i tumačenju značajnog pitanja odnosa sociologije medicine i drugih nauka, a pre svega socioloških, i to onih koje pretežno spadaju u posebne grane sociologije, kao što je sociologija rada, sociologija zaštite na radu, itd. Pri tome je najpre razmotren odnos opšte sociologije i sociologije medicine. Ovaj obimni, složeni i naučno posebno zanimljiv i vredan deo knjige, ukazuje i na stvarnu zrelost postavki na kojima se zasnivaju autorova opredeljenja i stavovi kada je u pitanju tako osetljiv i odgovoran naučnoistraživački rad, rad koji se ugrađuje u osnove nove naučne discipline, a koje upravo stvara i razvija.

Naučna i empirijska vrednost ove knjige je i u tome što polazi od realnog stanja sociološke nauke u celini, njenih posebnih grana i društveno-istorijskih i idejnih uslova i izvora iz kojih su one ponikle i na kojima se razvijaju, pri čemu se posebno osvetljavaju uslovi, teorijski, idejni i praktični izvori i empirijska iskustva zasnivanja i razvoja ove nauke u nas.

Završna glava posvećena je razmatranju sociologije kao školske discipline, što samo dijalektički upotpunjuje celinu naučne sadržine ove knjige. Njome, nesumnjivo, naša još uvek nedovoljno bogata i nedovoljno razvijena sociološka literatura, a naročito ona koja se odnosi na zasnivanje novih, odnosno posebnih grana, tzv. posebnih sociologija, dobija nov, aktuelan, osoben i značajan prilog s odgovarajućom empirijskom osnovom. Time autor doprinosi ne samo marksističkom zasnivanju predmeta sociologije medicine, već i stvaranju osnova za njen dalji razvoj, kako bi ona što pre počela u punijoj meri da ostvaruje svoje naučne, teorijske i praktične zadatke u našem društvu asocijacija slobodnih ljudi i njihovog slobodno udruženog rada. Ova nauka treba stalnim razvojem da doprinosi bržem i adekvatnijem razvijanju tih novih odnosa u svetu koji se sve više očovečuje, kao i očuvanju njegovih vrednosti u oblastima gde se ona primenjuje i izučava.

»polja« — časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5/II, telefon (021) 28-765

uređuju: jovan delić,

milan dunderski, dragan ćopić, simon grabovac, dragan koković, julijan tamaš, miroљjub radojković, vicko arpad i jovan zivlak (glavni i odgovorni urednik), / tehnički i likovni urednik cvetan dimovski / sekretar radmila gikić / članovi izdavačkog saveta: aleksandar foriš-ković, petar janković, tatjana jašin, slađana kolundžić, velja macut, ljubica dotlić-petrović, vlada stevanov (predsednik), radivoj šaj-tinac, julijan tamaš, nedeljko terzić i milan uzelac (delegati šire društvene zajednice); / gordana divљjak-arok, darinka nikolić, vitomir sudarski, milan živanović i jovan zivlak (delegati izdavača), / izdaje nišro dnevnik, oour »redakcija dnevnik«, novi sad, bulevar 23. oktobra 31. / direktor vitomir sudarski / osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine / časopis finansira SIZ kulture SAP vojvodine / rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 190 / godišnja pretpлата 100 dinara, za inostranstvo dvostruko / žiro račun: 65700-603-6324 nišro dnevnik, oour »redakcija dnevnik«, sa naznakom za »polja« / lektor zorica sto-janović / štampa »prosveta«, novi sad, stevana sremca 13 / na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga.